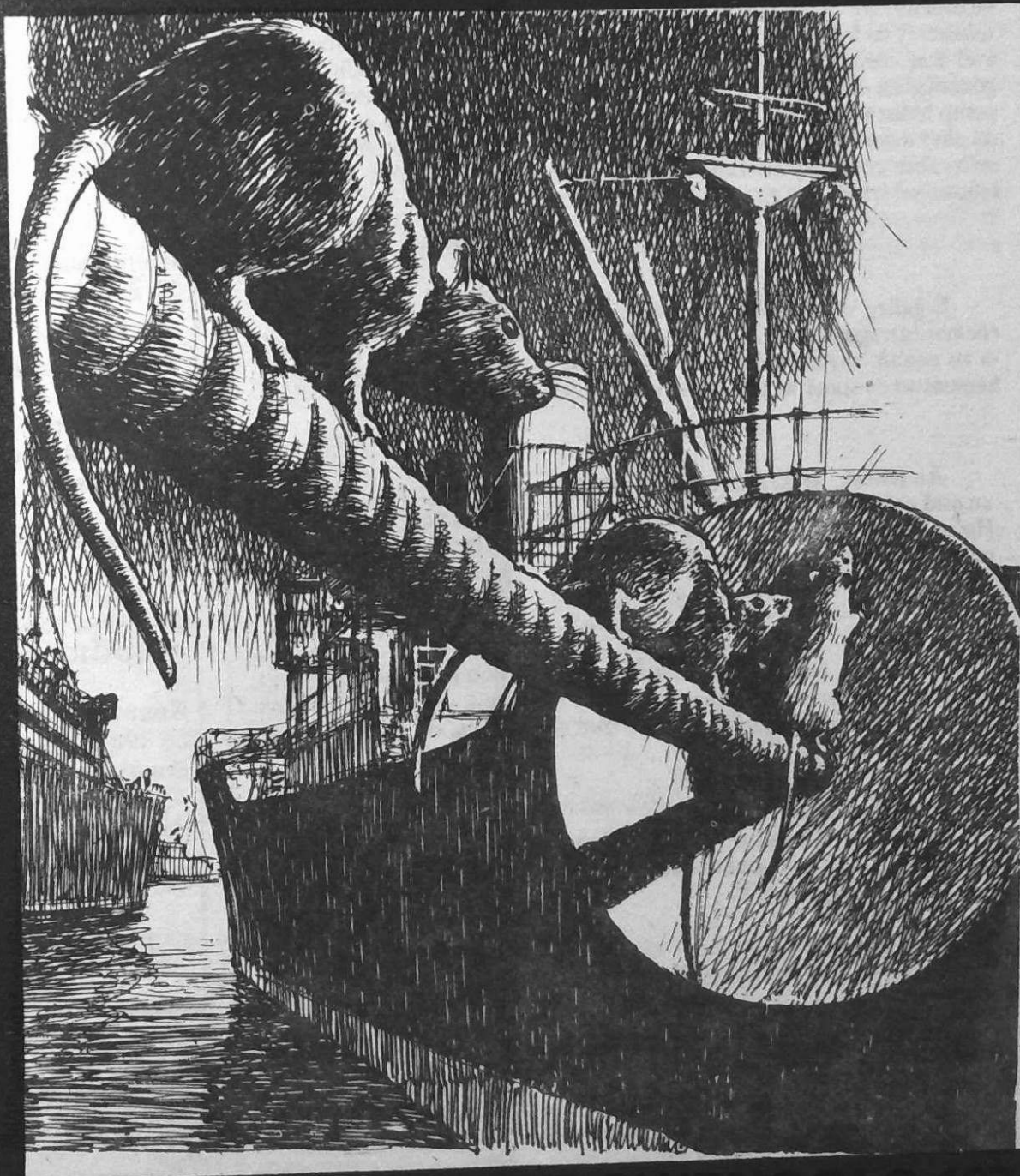

KELEIER AN NAONED

Priz ar
skouerenn
3 F

LIZHIRI

Kenciled ker.

Plijet on bet o lenn war niverenn mae «Keleier an Naoned» ur pennad-skrid gant Gwenola Rossinyol war ar bezhin. Vad he deus graet ho kenlabourez o tennañ evezh ho lennerien war ar plant-se a gaver fonnus e Breizh ha ne denner ket diouto, marteze, an holl frouezh a c'hellfed tennañ.

M'eus aon, avat, eo bet graet ur fazi ganti rak unan eus ar bezhinnoù diskouezet war ar bajenn 9 a zo anvet «tellesk» hag-ouzhpenn, er skrid e lavar ar «*chondrus crispus crispus*» a zo an tellesk. N'eo ket, avat, rak ma vez roet meur a anv d'ar vezhinenn-se, evel d'ar reoù all, an anavezetañ, d'am soñj, a zo «ploka». Un tamm gouiziegezh am eus dastumet war ar bezhin rak e-pad muioc'h eget pemp bloaz warn-ugent on bet Sekretour Bodad pe Gomite an lod, aet da ober diwezhatoc'h «Bodad ar Bezhin». Enno e oa div gevrenn : unan oc'h ober war-dro an tall (*laminaria*) hag eben war-dro ar ploka (*chondrus crispus*).

E galleg e vez lavaret evit an tali «*laminaires*» hag evit ar pioka «*lichen carragahen*». Souezhus eo m'eo bet amprestet ur ger gouezelek «a zo ennañ, marteze, hor ger «karreg» gant ar galleg. Diskouez a ra kement-se eo stank ar pioka en Iwerzhon evel e Breizh.

An tellesk, avat, a zo anv ur vezhinenn all a vez graet anezhi gant an dud ouiziek (naturourien, apotikerien hag all) *Rhodimena palmata*. Houmañ, daoust dezhi da vezañ stank e Breizh ivez ha mat da zebrif, ne vez ket dastumet en hor bro.

Ar bezhin, evel ar pesked, a zo puilh o anvioù ha disheñvel hervez al lec'hioù, nemet «ploka» ha «tellesk» a zo ar re a vez graet ar muiañ ganto el lec'hioù ma vez kustum an dud da vezhina, da lavaret eo war aod Bro-Leon.

Labourioù talvoudus ha resis Alan Gwennog BERR (Doue d'e bardono !) a laka anat an dra-se.
A wir galon ganeoc'h.

L.A.

KELEIER AN NAONED

Kelaouenn viziek
embannet e Naoned

Rummad nevez

Burevioù : 79, quai
de la Fosse
44000 NANTES

Ti-moulerezh :
COPIE 22 Pederneq

Niver a skouerennoù
tennet eus an niverenn
mañ : 500

Koumanant-bloaz :
25 F (dek niverenn)

Koumanant
-skoazell : 50 F

Kregiñ a ra ar c'hou-
manantoù e penn-ken-
tañ ar bloaz

Merourez : an Itron
Gwenola
ROSSINYOL
11, rue de l'Ascension
44700 ORVAULT

Kont-bank : Niverenn
58 190 1081 - Banque
Populaire Bretagne
Atlantique - Agence
du Pont du Cens,
40, route de Rennes
44300 NANTES

CCP (hepdale)

An holl bennadoù embannet e-berzh KELEIER AN NAONED a c'hell bezañ adembannet e kelaouennoù all gant ma veneger o urin. Aotre an sozer a zo da c'houder evel just evit an holl bennadoù sinet (skrivañ da renerezh ar gelaouenn).

2

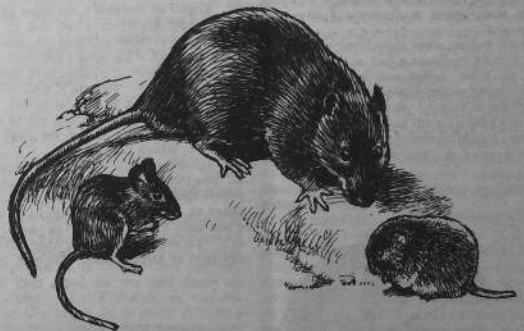
Geneviève BRETECHE

Logod, razhed ha mors

Al logod, ar razhed hag ar mors a zo krignerien. Ur mil bennak a seurtoù disheñvel a grignerien ez eus dre ar bed. En o zouez e kaver an avanked, ar gwifvered (kizhier-koad), an heureuchined, an huneganed hag ar moc'h-Indez. Loened bihan ez eus peurlivañ anezho, lod evel mors bihan Breizh a zo munut-kenañ. Seurtoù all, evel an avanked da skouer, a zo kalz brasoc'h.

Krignerien a vez graet anezho peogwir e vezont bepred o krignat traoù kalet, koad da skouer. Ur re zent bras ha lemm (dent-troc'hañ) o deus e pep karvan. Kenderc'heil a ra an dent-se da greskiñ a-hed buhez al loened met ne hiraont ket dre ma vezont bepred o rimiañ un dra bennak, nemet e vefe torret an dant a-enep.

N'o deus ket ar c'hrignerien a zent-lagad, evel m'o deus ar c'higdebrerien : kizhier, bleizi ha tigred. Setu ma'z eus etre an dent-lalañ hag an dent-troc'hañ un hed ledan. Un dalvoudegezh espar a zo d'an hed-se : an dent-troc'hañ-diarag ne servijont ket hepken evit en em vagañ met ivez evel binvioù da droc'hañ koad, rusk ha traoù all a seurt-se. Pa vez ar c'hrignerien o krignat hag o troc'hañ e vez stanket an hed-mañ gant kigennoù-diabarzh o dijod en doare da virout ouzh an douar pe ouzh ar skolpennoù-koad da vezañ lonket ganto.

Kalz enebourien o deus ar c'hrignerien e Breizh. Daoust ma'z int gouest da wallc'hloazañ o enebourien gant o dent-troc'hañ hir, n'int ket evit stourm ouzh tagadennoù prim al lern, an herminiged, ar falc'huned pe ar c'haouenned, hag an tec'h a zo peurliesañ an doare nemetañ evito d'en em saveteiñ.

Setu perak dre vras, eo berr a-walc'h o buhez. Met ken niverus e vezont atav rak kalz re vihan a vez ganto. Meur a dorad o deus bep bloaz ar pazed. Buan-tre e kresk ar re vihan ha gouest int d'en em zibab o-unan a-benn ur miz pe war-dro, hag o mammoù neuze da gaout un torad nevez...

E-touez an holl grignerien eo al logod, ar razhed hag ar mors a dra sur ar re niverusañ e Breizh hag er broioù all, hag eus ar re-mañ e vo kaoz er pennadoù da heul eus KELEIER AN NAONED.

3

Al logod

E-touez ar rummoù logod stankaf e Breizh e kaver *logod hirlost ar maeziou*. Al logod-mañ a zo ar re niverusañ eus ar bronneged gouez, daoust ma ne vezont ket gwelet alies dre ma'z eo diouzh an noz hepken ez eont da glask boued. Kavet e vezont e pep lec'h war ar maez : er parkeier, er c'hleuzioù, er c'hoadeier hag el liozioù. Kavet e vezont zoken war an aod, el lanneier hag an inizi.

Logod ar maeziou, deut d'o ment, a zo etre 8 ha 10 cm (kantvedmetr) a hed eus beg o fri betek o fenn a-dreñv. Liv an traezh int, melen-ruz o c'hein ha gweñ o c'hof gant ur pik melen-flamm war o bruched gweñ etre o faviou-diaraog. Louetoc'h eo ar re vihan eget ar re deuet d'o ment ha kammgeret e c'hellont bezañ evit logod-tiez. Bras ha hirgelc'hiek eo o diskoarn ha dispourbell o daoulagad du. Evel an holl logod o deus ur fri-minaoued ha mourroù hir a bep tu dezhañ. Mibin ha birvidik-tre ez int. Krapat a reont kalz ha gouest int da neuil mat diouzh ret. Pa vez tizh bras warno e c'hellont lammat war bouez o faviou-a-dreñv evel kangouroued.

Ur wir walenn eo al loenedigoù mistr-mañ. Turiañ a reont an douar a-hed ar renkennadoù fav ha piz nevez hadet evit laerezh an had. Krignat a reont an onion-bleunioù ha krignatañ an ed-goafv o tiwanañ er parkeier. Debrif a reont forzh peseurt plant pe dost : greun, hadoù brouskon, kraoñv, delioù ha bleunioù plantennoù evel melchon pe c'hwervizon.

E-korf ur bloaz, etre miz Meurzh ha miz Du, e c'hell ur barez kaout c'hwec'h torad, war-dro pemp logodennig e pep hini. Dall ha divlev eo al logod nevez ganet evel an holl grignerien yaouank ; met kreskiñ a reont ken buan ma c'hellont en em zifreñañ o-unan goude ur miz.

Logod ar maeziou a ra o neizhoù gant geotennoù troc'het, er parkeier pe er c'hleuzioù, e penn pellañ douarennoù don, pe guzhet e gwirziennoù strouezh. An neizhoù-mañ a zo war-dro 15 cm treuz gant un toull 8 cm pe war-dro e-barzh, e lec'h ma vez ganet ar babigoù. Alies ez eus ivez en douarennoù krignolioù e lec'h ma vez miret evit ar goafv ur stalid hadoù, kraoñv ha brouskon, rak an neizhoù a dalv evel lec'h da zesevel ar re vihan met ivez evel annez evit ar re vras. Meur a logodenn a vez alies en hevelep neizh hag a vag o re vihan a-gevret. Ma c'hoarvez gant un neizh-logod bezañ direnket, e krog ar re vihan en o mamm hag hi da dec'hout buan-tre ganto betek bezañ e savete.

Logod ar maeziou a vez taget gant tost an holl loened kigdebrer a vev war ar maez. Ar gaerell eo o enebour gwashañ rak moan a-walc'h eo evit heuliañ al logod en o douarennoù. Lazhet e vezont ivez gant ar c'haouenned, dreist-holl ar c'harmelod, an herminiged, al lern, ar c'havaned ar falc'huned hag an naered-gwiber. Buhez ul logodenn forzh penaos, zoken ma ne vez lakaet fin a daol trumm outi, n'eo ket gwall hir, daou vloaz d'ar muiañ moarvat.

Loened aonik ez int ha ne gredont ket mont da bourmen en diavaez war greiz an deiz. Pa vezont spontet o deus ar boaz, evel kalz loened bihan all, da chom abaf en o sav ha da walc'hiañ o c'horf gant o zeed. N'int ket re ziaes da zofavaat avat ha n'eus ket ganto ur c'hwec'h fall evel ma'z eus gant al logod gweñ. Met n'eo ket aes da

virout outo da zifreñañ rak gouest int d'ober un toull dre grignat forzh peseurt kaoued.

Al logod-tiez a zo ganto an hevelep ment ha *logod ar maeziou* met hiroc'h eo o lost alies. Ul liv gall-louet a zo ganto, sklaeroc'h o c'hof eget o c'hein. Al logod a vev peurliesañ e diabarzh an tiez, a zo tehet da vezañ teñvaloc'h ha louetoc'h eget ar re a vev muioch en diavaez.

An darn vrasañ eus al *logod-tiez* a zo stag-tre ouzh mabden ha tennañ a reont o boued diwar ar pezh a laeront digantañ en tiez, er stalioù, en adelladoù, er perchennadoù-foen... O enebour gwashañ eo mabden en abeg da se, ijinet en deus ur bern doareoù d'en em zisober diouto : trapoù, kontamm, h.a... E kement lec'h m'o deus tud en em ziazezet, o deus degaset ganto logod en o fakadoù pe war vourzh o listri. Act eo al logod gant an ergerzh-turien hag an drevadennerien d'ar brotoù nevez evel Amerika pe Aostralia, ha neuze en em staliet ha lieskementet eno. Ma ya tud da chom un deiz war al loar, e kavo logod moarvat an dro da vont ganto.

Ur skouer plann eus an darempred-mañ etre al *logod-tiez* ha mabden eo istor al logod en enezeg Sant-Kilda, e gwalarn Bro-Skos. *Logod-tiez* an inizi-mañ a oa chomet ken pell hep darempred gant logod all, ma oant deuet da vezañ ur rumm logod disheñvel un tammig diouzh ar re all e kelfver liv ha ment. E 1930, e tivizas an annezidi kuitaat an inizi hag e tilezjont o ziez o kemer o feadra ganto. War-dro dek vloaz war-lerc'h e teuas skiantourien evit klask logod Sant-Kilda met ne chome mui hini ebet anezho. Ken stag e oant deuet da vezañ ouzh ar stalioù boued miret gant an annezidi, ma ne oant ket bet gouest d'en em ziluziañ o-unan goude o disparti.

Kalz *logod-tiez* a ya d'ar parkeier e-pad an hafv hag en em vag gant an edeier o tarevif. Araok ar brezel, pa ne oa ket c'hoazh kement a ijinennoù e Breizh, en em stalie al logod er c'hakuadoù da c'hortoz an dornadeg. A c'hakuadoù-mañ a oa ul lec'h eus an dibab evit

al logod rak kavout a raent enno boued e-leizh ha dafar evit sevel neizhoù. Tomm ha sec'h e oa, ha re vras e oa o enebourien evit o heuliañ enno, nemet ar gaerell. Evit terrif o sec'hed e c'hellont evañ an dour-glav pe ar glizh a gouezhe war ziaevaz ar c'hakuadoù.

Al logod a veve er c'hakuadoù a rene ur vuhez ken plijus ha ken aes ma tiorreent buanoc'h eget boaz ha daouementif e c'helle o foblañs buan-tre. Gwelet ez eus bet a-wechoù kement ha 2 000 logodenn direnket, en ur en ur c'hakuad hepken ! Evel-just e c'hell al *logod-tiez* ober ur freuz spontus hag ar walenn washañ int goude ar razhed.

Logod a c'hell bevañ zoken a-wechoù e salioù yen e lec'h ma vez miret kig ! Daoust ma'z eo du-pod ha yen-rev an sergelc'h e-barzh ar salioù-se, e teuont a-benn da vleuniañ. En em vagnañ a reont gant kig revet ha krignañ a reont c'hañf toulloù don hag ober neizhoù gant tammoù eus an danvez da dalvez da c'holoñf ar palevezhoù-kig.

Al *logod-tiez* a c'hell stalinañ o neizh e forzh peseurt lec'h gwarezet oc'h ober gant forzh peseurt danvez kavet en trowardroioù evel skolpennoù-koad, plu, kolo, tammoù-paper pe danvez. A-wechoù e kenvev meur a diegzh en hevelep neizh. Kavet ez eus bet ur wech un neizh en ur voest segalennoù, implijet e oa bet butun ar segalennoù drañhet d'ober an neizh. Un neizh a zo bet graet ivez ur wech e-barzh ur varañna a oa kouezhet a-dreñv d'ur pezh-arc'beuri...

Tud o deus kontet a-wechoù o doa klevet logod o kanañ. En em lakaat a reont en o c'hoazeg, o fri gwintet er vann, ha fringolif a reont, un tammig e giz un houad, kredv a-walc'h a-wechoù. Seurt logod a zo *logod-tiez* boutin met n'int ket logod ya'h. Droug er c'horzennoù-skevent o deus, war a sebiant. N'eo ket grevus moarvat ha ne vir ket outo da gaout re vihan na da evañ ken pell hag ar re all.

Bez ez eus c'hoazh ur seurt logod all, al *logod-east*, hag a zo e-touez ar bronneged munutañ a gaver e Breizh, peogwir 6 pe 7 cm hepken o deus ha pouezañ a reont etre 4 hag 8 g ! Kalz stankoc'h e oant d'ar mare ma veze eostet ar gwinizh gant filc'hier pe gant eosterezed sachet gant kezeg. En em staliañ a raent er c'hakouad. Tonket int bremañ da vont da get abalamour d'an eosterezed-dornerezed. Ken munut ha ken dibaot ez int koulskoude, ma ne reont droug da zen. Ouzhpenn-se, ez a kelien hag amprevaned all d'ober al lodenn vrasañ eus o boued.

Pignat ha c'hoari a reont war daolpennoù ed, askol ha geot reut all, evel ma ra ar gwivvered er gwez. E-pad an hafv e tremenoñt o amzer dalc'h-mat etre 30 ha 50 cm a-us d'an douar, o vrasfiskellat hag oc'h ober troioù-oesk war blantenoù hag a zo re skañv evit dougen pouez o cnebourien.

Pa'z eus un arvar o c'hourdrouz, ne ziskennont ket da glask repu en un toull kuzh evel ma ra al logod all met er c'hontrol e pignont uheloc'h. Ul *logodenn-east* a c'hell pignat buan-tre a-hed un taolpenn kompez hag en em bintañ war ar penn-ed evit lufrañ e foulenn pe debrif un tammig boued en e baviou-diaroag a implij evel daour.

O c'hoari troioù-oesk er parkeier-ed ez implij al *logod-east* o lost evel ur pempvet ezel. Evel marm-uzed 'zo ez int gouest da rodellañ o lost en-dro da forzh petra ha d'en em zerc'hel drezañ hepken. A-wechoù e c'hell ul logodenn en em zerc'hel a-sonn war ar gorzenn e-pad ur pennadig-amzer pe chom o c'hoari tourig-ar-prad, hag en em adlakaat buan a-pik hep an disterañ striv.

E-pad ar goañv e chomont e douarennod don pe e lodenn uhelañ ar perchennadoù-foen (tra ma chom peurliesañ al logod all el lodenn izelañ). E-pad an hafv e savont neizhiouigoù kaer-tre, ment ur voull-dotu ganto, a-istribilh ouzh taol-pennoù an ed war-dro 30 cm a-us d'an douar. Derc'hel a reont mat rak gwiet eo an delioù a ya d'ober an neizh gant delioù an taolpennoù a zoug anezhañ. Diwar ar c'hentañ gwel, n'eus digor ebet en neizhiou-mañ. Bez ez eus unan avat, ken bihan ma c'hell hepken al logodenn digerif e hent drezañ ha kerkent ha m'emañ e-barzh, e vez serret en-dro al logodenn gant ar geotenoù plezhet. Bras a-walc'h eo an

neizh hepken evit degemer ar barez hag he c'hwec'h pe seizh babi.

Al *logod-east* a ya da vale ha da glask boued diouzh an deiz kement ha diouzh an noz. Setu perak ez eo o enebourien washañ al loened a chase e-pad an deiz, evel ar falc'huned hag al logotaered. Plavañ a ra al logotaer en oabl betek spismerkaf ul logodenn o vale er gwinizh pe er geot, neuze e ra a-greiz-holl ul lamm-penn

davañ, e krog enni gant e grabanoù hag e ya kuit gant'en ur bomm nij...

Al *logod-east* a zo loenedigoù darempredus a blij dezho bevañ ha c'hoari gant re all. Dofvaet e c'hellont bezañ buan gant mabden.

(En ur pennad all da zont e vo komzet deoc'h eus ar razhed)

Geneviève BRETECHE

An Daneg

Istor an Daneg a zo anezhañ muioc'h peogwir eo bet adneveset eget peogwir eo bet adsavet. Istor strivoù ur bobl evit adkavout doujañs ha fiziñs enni an hini eo. Bez ez eo ivez istor un den, e vuhez labour, e nerzh kalon.

Pemp milion a dud a gomz daneg. Stag eo ar yezh ouzh ar skourr skandinaviat ha bez he deus gwirziou boutin gant ar swedeg, an norvegiog hag an islandeg. Evel an holl yezhoù he deus kemmet a-hed ar c'hantvedoù. Degemeret he deus kalz a c'herioù latin e-pad ar prantad viking. Er Grenn-Amzer eo bet dindan levezon ar germaneg izel, ha degemeret he deus rakgerioù ha dibenn-gerioù digant kenwerzhourien an Hansa staliet e Bro-Danmark.

Bez e c'heller rannañ an daneg arnevez e daou brantad : arak ha goude 1700. War eeunaat ez ae ar yezh ; gerioù germaneg uhel, galleg ha yezhoù all a gendalc'he d'en em silañ enni. Un darn vras eus ar gerioù amprestet-se a voe kollet, dreist-holl dre strivoù glanyezhourien. Goude 1870 e voe levezonet gant ar saozneg. Yezhadur an daneg arnevez a zo tost en eenn hag hini ar saozneg. E 1848 e voe adkempennet an doare skrivañ : tennet e voe al lizherennoù moult e deroù an anvioù hag al lizherenn 'aa' a gemeras lec'h an 'aa'.

Bro-Danmark n'eo bet marse dindan beli ur vro estron e gwirionez. Betek 1780 e oa dindan vail ur roue. Kenderc'hel a reas ar reizhiad gladdalc'hel betek ar bloavezh-se. Ar reveuzit c'hreantel ne dizhas ket ar vro hag an darn vrasañ eus an dud a veve war ar maez, dizesk a-grenn ; 80 % eus ar boblañs ne ouie na skrivañ na lenn. E 1739 e voe lakaet ar skol evit petra. War wellaat ez eas un tammig, met an darn vrasañ eus an dud a chome diseblant. Un dra a-bouez a oa koulskoude e Bro-Danmark : ne oa bet *«enclasure Act»* ebet evit tennañ an douar digant al labourerien hag ober sklaved anezho.

An abeg pennañ evit an dud da vezañ diseblant ha dinerzh eo o doa kollet pep anaoudegezh eus o istor tremenet. Bez e oa e Bro-Danmark ur sevenadur dibar eus amzer ar Vikingeg hag ivez un hengoun sonezh-pobl pinvidik-tre. Ar binvidigezh-se avat a oa o vervel e-touez ar bobl. Yezh ar bobl, implijet en teñzorioù-se a oa dismegasfet zoken gant an dud a-rae ganti. Sellet e oa gant kalz a dud (dreist-holl re ar renkad uhelañ) evel ur yezh izel, yezh isidiorret ar renkad izelañ.

An deskadurezh er skolioù hag er skolioù meur a veze roet dre al latin. Betek 1783, e oa ar germaneg ar yezh stad en arme hag er mererezh. Zoken goude ar bloavezh-se e chomas ar germaneg yezh boaz *«an dud sevenet»*. Tchet e vez ar broioù bihan da goll o ferzhioù dezho dre zreveziñ o amezien niverusoc'h ha kredvoc'h. Kement-se a c'hoarvezas e Bro-Danmark e fin an XVIIIvet kantved.

Ar renkadoù renerien hag ar rezket a heulie studioù e Skol-Veur Keupenhaven. Ar c'hentelioù a oa difetis-tre ha troc'h-rik diouzh ar vuhez pemdeziek. War ar maezioù e kemeras ar bastored lutheriat kiriegezh an deskadurezh war o chouq' : ken difetis a oa o frezegenoù ma ne zeujont ket a-benn da entañ o selaourien.

Nikolai Grundtvig, abostol bras ar vroad ganet e 1783, hag eñ pastor lutheriat a lavare eus e genseurted : *«Eienenn ar vuhez a zo ar galon, n'eo ket ar penn. Pep tra a c'hell tizhout kalon an den boutin, eus himmoù ar roued betek ar gwerzioù kozh a zo sellet gant kenelled ar sklerijenn (ar bastored) evel fals kredennoù noazhus»*.

Ur wech ouzhpenn e kollas an Daniz fiziñs enno goude feur-emglev Kiel e 1814 pa zlezas Bro-Danmark, Bro-Norvegia da Vro-Sweden. Ur gwailh daol a oa evito a splujas anezho en digonag donañ.

Ur prantad stourm a heulias. Unan eus diskibien Grundtvig a lavaras o komz eus ar mare-se :
*«Ur bobl rivinet dezhi he folitikerezh hag hec'h armerzh n'eo ket ur bobl distrujet. A-wechoù pa vezer
 izeloc'h er houltrenn e weler gwelloc'h ar stered».*

Adalek ar mare a zispeset-se, pa seblante e oa bet skrivet pajenn diwezhañ istor Bro-Danmark, e
 krogas an azginivelezh a gasas ar vro d'ar stad m'emañ bremañ.

Sellout a reas war-lerc'h hec'h amzer dremenet hag ivez war-du hec'h amzer-da-zont, neket gant
 ar spi gounit ur galloud politikel, neket evit en em astenn dre ar brezel, met evit diorren he buhez
 vroadel a c'hell bremañ servijout da skouer evit meur a vroad vras.

E 1802, ec'h embannas ar barzh Adam Oehlenschläger ar barzhonegoù istorel (*Ar C'hermieñ
 Aouez*) a zigoras un nor d'ar varzhed hag a lakaas ar bobl da zistreiñ da defizor ar sevenadur Danat,
 disheñvel diouzh hini poultrennek ar skolioù. Dre-se e krogas an azginivelezh romantel el lennegezh
 Danat. Bernard Ingemann's Valdemar ar Meur a lakaas da dregerniñ e gwirionez notenn al
 lennegezh broadel nevez.

*«Ar pezh eo bet, Bro Danmark a c'hell bezañ en-dro
 Spered hun tadoù a zo c'hoazh bev».*

Personelezh Bro-Danmark a zihunas e pep keñver, skoazellet gant Raak ar yezhonour, Orsted ar
 skiantour. Met ma ne vefe ket bet eus Grundtvig, emsav al lennegezh romantel a vefe bet evel e

Bro-Saoz : bez e dije bet nebeut a efed war ar bobl.

E-pad an XIXvet kantved, ez en em ledas an emsav, war pep tachenn, o reiñ nerzh d'an dud.
 Nikolai Grundtvig muioc'h eget forzh piv a strivas evit reiñ lorc'h d'ar vazekid da adkavout o bro, o
 yezh, o hengoun. Dont a reas a-benn da grouiñ skoul ar bobl ma veze pourchaset emañ un deskadurezh
 a-unan gant ar vuhez. Dre ar skol-se e voe adveaset ar yezh ha youl an dud. Ober a reas anezho
 keodediz eus unan eus ar broioù muiañ diorret dre ar bed. Ur vro e lec'h m'emañ ar binvidigezh e
 servij an holl ha n'eo ket hepken e servij ur renkad tud.

E labour a skrivagner a zo divent. Tremen a reas eizh vloaz evit treiñ e Daneg arnevez danevelloù
 Snorro (I) eus latin ar Grenn-Amzer ha norvegioc'h kozh. Etre 1816 ha 1819 e voe e penn ar gelaouenn
 «Dannevirke» a denne hec'h anv eus ur voger-difenn etre Bro-Danmark ha Bro-Alamagn. Kement a
 verzh a reas e oberennoù ma oa klask warno gant an dud vunut.

Goude 1844, e levezon en em ledanaas. P.H. Lorenzen en doa entanet an dud pa fellas dezhañ
 komz e daneg e bodadeg ar Sleswig (miz Du 1842) e lec'h ma oa ar germaneg ar yezh implijet nemeti
 betek-henn. An darvoud a voe heuliet gant ur gerzhadeg vras e Skamlingsbanken war vevenn ar
 Sleswig-Holstein en hanf 1843. Grundtvig dreist-holl a gemeras ar gomz. Difenn a reas skolioù ar
 bobl evit harpañ sevenadur Bro-Danmark : pouezañ a reas dreist-holl war gwir an Daniz da gomz o
 yezh, evel m'en doa graet Lorenzen.

Grundtvig en doa kement a zoujafs evit ar broadoù all hag evit e hini. «*Seul greñvoc'h ha
 nerzhoc'h e tifenn ur vroad he dieubidigezh, he gwirioù, he douar, he yezh, seul frouezhusoc'h eo
 bleuniadur an den ha seul welloc'h e teu da vezañ an darempredoù gant ar pobloù all*».

Pouezañ a rae muioc'h war tu speredel ar vroadelezh eget war an diazezoù danvezel ha gouennel.
 Evitañ e oa sklaer ne c'helle ket Bro-Danmark chom ur vroad e gwirionez, ma n'eo doa an dud doujafs
 ebet evit an hengoun ha ma ne welent ket pegen talvoudus e oa ar yezh.

*«Gouzout a ran ez eus kalz a dud a lavar ez int Daniz, ha koulskoude e c'hellfeñt hep keuz na
 truez gwelout o broad e servij mistri estren, disoñjet pe dismegeñset ganto anv o hendadoù, o
 speredigezh aet da get, o yezh marv gant ma vo strujus ar gounezerezh douar hag an
 dornwezherezh...».*

Douj-tre e oa e-keñver ar pobloù all. E 1857, par redias gouarnamant Bro-Danmark kreisteiz
 ar Jutland a yezh german da zegemer an daneg da yezh relijiel ec'h enebas groñs o lavarout e oa dieub
 pep hini da bediñ Doue en e yezh. Harpañ a reas ivez tud an Inizi Feroe da adsevel o yezh a-eneb an
 Daneg.

Istor an Daneg da adkavout e blas e buhez ar vroad a seblant dister ha didaer. Pa gefverier gant
 istorioù stourmoù broadoù all e seblant kuit a zarvoudoù dibar ; koulskoude eo kentel-tre evit
 broadoù all a zo c'hoazh o stric'hañ evit frankiz o yezh. Ne voe nemet p'o deus kroget an Daniz da gant
 doujafs d'o yezh ha d'o hengoun m'o deus kroget ivez da vezañ sellet evel broad. Adalek ar poent-se o
 deus kroget da greñvaat o frankiz armerzhel ha politikel evit an diazont. Ma ne welfent ket dihunet er
 stad truezus ma oant kouezet dre o morgousk (o yezh a oa war he zremenvañ) n'eo ket sur he defe
 kendalc'het Bro-Danmark da vezañ ur vro dieub. Ma ne vefe ket bet dihunet he spered, he sevenadur,
 he yezh, e vefe bet Bro-Danmark an deiz ha hiziv ur park bennak staget ouzh Bro-Alamagn, un
 dachenn c'hoari evit keodediz Hamburg ; ul lodenn eus Bro-Alamagn.

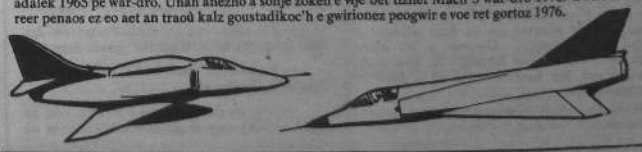
NOTENN DIWAR-BENN AN DANEG

1 - Barzh istadad (1179-1241) en deus skrivet «Saged roueed Bro Norvegia»

AN NUEREZH DREISTATOMEK ARAOK «CONCORDE»

(Diwar ur pennad gant J.M. RAMSDEN, pennskrivagner ar gelaouenn Flight International).

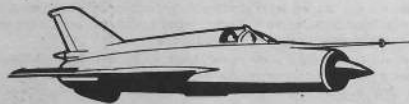
Tost da dregont vloaz a zo tremenet abaoe an nijadenn dreistatomek kentañ (gant un den, rak
 fuzennnoù a oa bet araok evel-just). E miz Here 1947 e teuas a-benn ar sturier Charles YEAGER da
 vont un tammig buanoc'h eget Mach 1 gant e nijerez Bell X S-1. D'ar mare-se e softjas an holl
 saverien-nijerezed er Stadoù-Unanet e vije bet graet gant nijerezed dreistatomek evit kas beajourien
 adalek 1965 pe war-dro. Unan anezho a soñje zoken e vije bet tizhet Mach 3 war-dro 1970. Gwelout a
 reer penaos ez eo aet an traoù kalz goustadikoc'h e gwirionez peogwir e voe ret gortoz 1970.

Kefluskerioù dre zalc'h a zo bet pleustret warno gant ar skiantourien en Alamagn hag e Breizh-Veur er bloavezhioù 30. E-pad ar brezel-bed 39-45 o deus merzet ar studieren alies pegen didalvoud e teue ar rod-vifis da vezañ a-us d'un tizh 700 km/eur. Gwelet e voe kement-mañ da skouer gant ar Spitfire XIX, anezhañ ar chaser buanañ da vare ar brezel (savet e oa gant Vickers). Bez e oa ur wagenn-stok dahjerus-tre evit an nijerez ha ne oa ket tu da sturiañ an nijerez neuze. Gwelet eo bet kement-mañ da skouer pa oa chaserien oc'h ober ul lamm-penn. Setu perak e voe ijinet nijerezed aerlinnek evel ur fuzcenn pe un saezh.

E 1953, e voe an Douglas Skyrocket an nijerez gentañ o tizhout Mach 2 gant ur sturier enni. Ar Stadoù-Unanet a oa aet kalz war-raok neuze met broioù all a reas ivez strivoù evit diorren o nijerez dreistonek : an Unaniezh Sovietel gant ar Mig 17 hag ar Mig 19, Bro-C'hall gant ar Griffon hag an Trident (Mach 1,8 e miz Kerzu 1956), Breizh-Veur gant ar Fairey FD 2 (deuet da vezañ diwezhatoc'h ar BAC 221), hemañ unan eus ar re gentañ ober gant divaskell delta ha gant ur fri-gwint... Ur berzh bras a reas Bro-C'hall diwezhatoc'h gant ar Mirage, un nijerez a zo bet gwerzhet ouzhpenn 1 400 skouerenn anezhi dre ar bed ! Ar Saozon a savas evit ar Royal Air Force (Aerlu Bro-Saoz) un nijerez-vombezer, hoc'h anv Vulcan (savet gant Hawker-Sideley), a voe lakaet warni ar c'heflusker Olympus 593, savet gant Rolls-Royce, hag a oa da zont da vezañ keflusker Concorde.

Kement-mañ a ziskouez pegen stag eo ar saverezh nijerezed-beajourien ouzh ar saverezh nijerezed-brezel. Evit un darn vras ez eo «Concorde» frouzenn ha disoc'h ar strivoù graet gant ar Saozon hag ar C'hallaoued evit o aerlu, da lavarout eo strivoù Europiz da vezañ int o-unan ha neket sujidi Norzamerika pe Rusia.

GERIOU DIAES

dazloc'h : réaction
dazloc'h ar : réacteur, jet engine
nijerez dre zalc'h : avion à réaction, jet (plane)
skin drelstmouk : rayon ultraviolet, ultraviolet ray
aerlinnnek : aérodynamique, streamlined
dreistonek : supersonique, supersonic
gwagenn-stok : onde de choc, shock wave
lamm-penn (evit un nijerez) : descente en piqué, nose-dive

Amelia Kudenneg

Taolioù-kaer ar soudard dilaouen

Goude ur pennad-amzer, plijus-kenañ evit o daou, e tisklerias ar c'habiten HERVOUET en ur c'hoarziñ :

— Ha gwelloc'h a zo c'hoazh : ganeomp emañ bepred paper an t'hezhor !

— Penaos 'ta ? Kemeret eo bet diganeoc'h !

— Dres, n'eo ket bet ! Un eilskrid faos am eus graet dec'h, c'hwi 'wel, hag arak dont amañ d'hoc'h adkavout, em eus kaset ar skrid gwirion dre lizher d'am c'hemener. Ar baperenn faos o deus kemeret diganin eta ha kalz plijadur a hetan dezho ganti !... Gouzout a rit petra emaoimp o vont da ober, karedig ? Ni 'zo vont da Yaroko evit hor beaj-eured ha ni a gavo ar guzhiadenn !

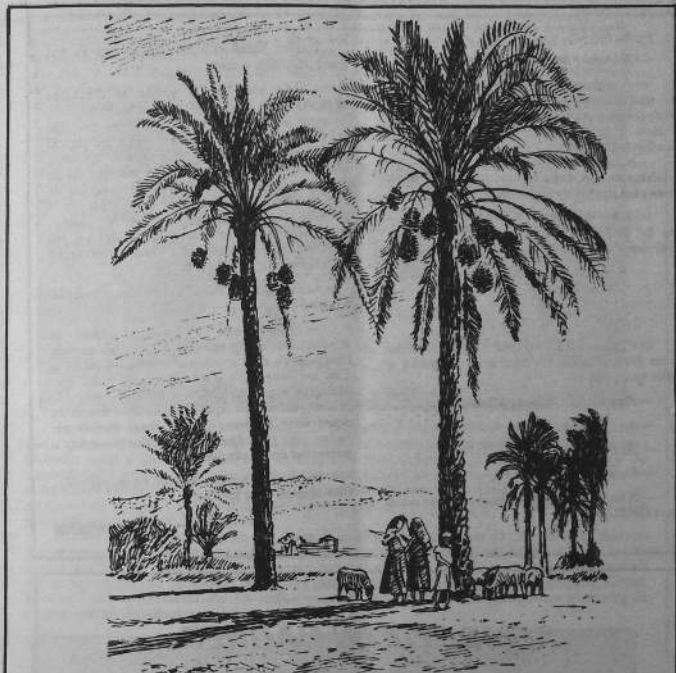
An Ao. Paol-Edmont PADIOU a guitaas e yurev hag a dremenas en tu all d'an trespas en ur sal e lec'h m'edo an Itron BRIANT o labourat, anezhi ur skrivagnerez faltaziet-meurhet. Dre ma ne rae ket berzh he romantod-polis siwazh e oa bet laouen da vont da labourat gant an Aotrou PADIOU.

Azezet e oa an Itron BRIANT ouzh un daol, warni ur skriverez, meur a levr, ur bern dornskridoù mesk-ha-mesk ha drailhennoù-paper dirazi.

— Un istor, eus an dibab ! eme an Ao. Paol-Edmont PADIOU gant ur vouezh drant.

— Kerzhet en deus mat ? eme an Itron BRIANT. Gwell a se !

— Istor an dour er gellig a zo mat, eme an Ao. PADIOU, met ne gav ket deoc'h e vo tu da

gavout un dra disheñvel ur wech all ? Gant elevez e reas ar c'hinnig-mañ.

An Itron BRIANT a hejas he fenn.

— Ne gav ket din, Aotrou PADIOU. C'hwi 'wel, an dud a zo boaz da lenn seurt traoù el levrioù. An dour o sevel en ur gell, un aezhenn gontammus, hag all... O vezañ ma anavezont an traoù en arak ez eus muioc'h a virvilh ganto c'hoazh pa c'hoarvezont e gwirionez. Mirour eo an dud dre vras, Aotrou PADIOU. Plijout a ra dezho an traoù kozh anavezet-mat...

— Mat, c'hwi oar gwelloc'h egedon moarvat a asantas an Ao. PADIOU gant doujañs. Hag evit pezh a sell ouzh an dispignoù ?

An Itron BRIANT a gemeras ur baperenn e-touez re all.

— Dister a-walc'h dre vras. An daou voriun, Kiprian ha Matilin, n'o deus ket goulennet kalz

arc'hant. EVANNO, ar c'hoarier a vicher, en deus asantet c'hoari roll an Ao. MULLER evit 100 lur. Enrollet e oa bet ar brezegenn er gell, en arak evel-just.

— Ar savadur kozh-se a zo bet talvoudus-kenañ evidon, eme an Ao. PADIOU. E brenet em eus digant KUHLMANN evit ur pris dister hag unnek drama birvidik a zo c'hoarvezet dija ennañ.

— Ho. Disoñjet em eus... eme an Itron BRIANT. Gop'r Wanig : 10 lur.

— Wanig ?

— Ya. Ar paotr en deus skuilhet dour dre un toull er vogez.

— Ha ya ! F'emaon ganti, Itron BRIANT, penaos 'ta oc'h bet gouez da skrivañ an destenn arabek-se, pe gentoc'h berberek ? Anavezout a rit ar yezh-mañ ?

— Ne ran ket.

— Ha neuze penaos hoc'h eus graet ?

— Anavezout a ran un tad misioner kozh, un 'tad gwenn' hag a zo bet o vevañ e-pad bloavezhioù er menezioù Atlas, araoù distreiñ da Vreizh. Anavezout a ra mat-kenañ an holl deodvezhoù berberek...

N'eus nemet un dra a c'hal ac'hanon koulskoude. An daou zen-se ne gavint kuzhia-denn ebet pa vint erruet du-hont.

— Petra fell deoc'h. N'heller ket ke tra er bed-mañ, eme an Ao. PADIC veaj-eured a zo dija kalz...

Ar c'habiten HERVOUET a oa azezet en ur gador dreuzatlantel. He fried a oa o skrivañ ul lizher en e gichen.

— Peseurt deiz eo hiziv, Marc'harid ?

— Ar c'hwezek.

— Ar c'hwezek. Tan-foeltr !

— Petra 'zo karedig ?

— Netra. Edon o soñjal hepken en ur paotr anvet GREGAM.

Daoust bezañ euredet hag evurus, ez eus traoù na gontet morse.

— Mat pell 'zo ! a soñjas ar c'habiten HERVOUET. Ret e vije bet din mont d'ar burev-se ha goulenñ va arc'hant en-dro. Ha neuze o vezañ ma oa war e du mat e soñjas : E gwirionez, me un hini eo a dorras ar c'hevrat. C'hoarvezet e vijet un dra bennak ma vijet aet da gavout ar GREGAM-se. Ha forzh penaos ma ne vijen ket bet war an hent da vont da gavout ar GREGAM-se, n'em blijte morse klevet garmadenn Marc'harid ha n'hon dije morse en em anavezet. Neuze marteze e c'hellan lezel dezho an 800 lur-se a-benn ar fin... !

An Itron HERVOUET a oa ivez o soñjal diouzh he zu.

— Pebezh sodez e voen da grediñ er bruderezh-se ha da baeañ kant lur d'an dud-se. Evel-just n'o deus graet morse netra en eskemm d'an arc'hant-se ha n'eo c'hoarvezet netra din. Ma'm bije gouezet petra a oa da zont... da gentañ gant an Ao. MULLER ha da c'houde an doare iskis ha romantel ma teuas Fañch em buhez... Ha pa soñjan em bije gallet chom hep e anavezout dre chañs fall hepken !

Treñf a reas he fenn davetañ ha mousc'hoarzhin ouzhe he fried azeulet.

DIBENN

KEMBREIZ EN NAONED

Ur bern Gelted o deus treuzet ar mor evit dont d'an Naoned e miz Mezheven da gemer perzh er Pempzekte Keltiek. Ur c'hant bennak anezho a zo bet en holl. Deuet eo ur 'pipe-band' eus Kirkcaldy e Bro-Skos, ur bagad korollerien eus Abertawe (Swansea) hag ul laz-kanaf eus Kêrdiz (Cardiff).

Cymdeithas Ddawns Werin pe Dawnsyr Coleg y Brifysgol, Abertawe a zo ur strollad studierien eus Skol-Veur Abertawe, bet krouet pell 'zo met nevesat dibaouez rak ar studierien ne reont nemet tremen. N'eo ket ken pinvidik Bro-Gembre ha Breizh e-keñver korolloù da heul levezon ar brotestantelzh ha ret eo anzav e seblant diamzeret a-grenn e Breizh hiziv tud yaouank o tafsal war ul leurenn gant dilhad kozh. Ouzhpenn-se ne oant ket holl gwall-ampart war an dañsoù kinniget en Naoned... Se ne vir ket e oant tud plijus-tre en o zouez un nebeut saozon yaouank oc'h ober o studioù en Abertawe hag e voent laouen-kenañ da zont da Vreizh. Renet e oa ar strollad gant Ruth WILLIAMS hag ennañ e oa ivez Lila PIETTE, merc'h Arzel EVEN. Ganto e oa evel-just kembraeg flour met darn vrasañ ar re all a rac gant ar saozneg etrezo.

Côr Aelwyd Caerdydd a zo ul laz-kanaf merc'hed hepken, bet krouet daou vloaz 'zo e-sell da gemer perzh en Urdd Eisteddfod (Eisteddfod ar yaouankiz). Eno e c'hounezjont diouzhtu ar priz kentañ. Ar priz kentañ e c'hounezjont ivez en Eisteddfod broadel e Crickieth e 1975, ar priz kentañ c'hoazh e 1974 ha 1975 e gouelioù Cerdid Dant, gouelioù bras ar sevenadur pobl e Kembre (Cerdid Dant a zo un doare-kanaf a-ziforc'h, gant un delenn hag ul laz-kanaf). Gounezet o deus e Gouelioù Etrekeltiek Killarney (Iwerzhon) priz al laz-kanaf merc'hed gwellañ ha priz al laz-kanaf gwellañ.

12

An holl vere'hed-mañ a zo kelennerezed, an darn vrasañ anezho genidik eus hanternoz Kembre met o chom e Kêrdiz. N'eus nemet kembraeg etrezo ha renerez al laz-kanaf, Nan JONES, he deus tremenet meur a zvezh en toullbac'h en abeg d'he stourm kalonek evit ar c'hembraeg gant he c'hamaladed eus Cymdeithas yr Iaith. Ganti e voe savet lod eus an tonioù. An delennourez deuet gant al laz-kanaf a zo brudet ivez : Mona MEIRION he deus eilet meur a laz-kanaf e Kembre hag aet eo da skouer da Hungaria warlene d'ober un dro vras gant ul laz-kanaf paotred. Berzh mat en deus graet Côr Aelwyd Caerdydd en Naoned.

Klasket e vo lakaat da zont da Naoned ar bloaz a zeu ul laz-kanaf paotred, marteze mengleuzierien. An diaester nemetañ eo kudenn an arc'hant evel-just. Seurt beajoù a goust ker ha daoust m'o deus tud yaouank Abertawe paet o beaj o-unan ha daoust ma'z eus bet un tamm skoazell digant kêr an Naoned (gevellat eo an Naoned gant Kêrdiz) ez eo aet war goll ar Pempzekte Keltiek hevlene. Mat e vefe maorvat ober un emglev gant kêrioù all e Breizh evit aozañ meur a sonadeg ha dasparzhañ eta dispignoù ar veaj etre meur a hini.

Ar re o dije c'hoant da bediñ an arzoerien-mañ adarre da Vreizh, setu o chomlec'hioù (laouen-bras e vint da zont ar-dro !)

Ruth WILLIAMS, Ty'r Undeb, Coleg y Brifysgol, ABERTAWE, SA2 8PP (CYMRU)
- Mair ROBERTS (sekretourez Côr Aelwyd Caerdydd) 96, Penylan Rd., Penylan CAERDYDD, CYMRU

13

Buhez sevenadurel e Bro-Naoned

EOST		GWENGOLO	
5	Fest-noz e Kareilh, e-kichen ar Baol (Kelc'h War-raok)	26	Sonadeg gant an Tri Yann er Baol
7	Gouel breizhek e Gwenrann (Kelc'h Keltiek Gwenrann)	27	C'hoarioù-pobl : gourenadeg, sevel ar ber chenn, sachañ ar gordenn, er Baol
8	Pardon Sant-Gwenole e Baz-Gwenrann	28	Fest-noz er Baol (Paotred al Ledenez)
9	Abadenn-ganaouennoù gant Manu LAN-nuhel er Groazig	29	Pardon ar Baol
12	Beilhadeg vreizhat en Naoned evit Kem-breiz yaouank Kêrdiz (KSKBN)		
13	Sonadeg keltiek gant ar strollad SKLOF e Sant-Filbarzh		
14	Fest-noz e Pornig		
14	Fest-noz e Kimiag (Kelc'h ar Vro Wenn)	4	Fest-noz ar vag-saveteñ er Groazig
14	Kaoteriad e Sant-Nazer	5	Gouel Talar Breizh e Malville
17	Abadenn-luc'hskeudennoù gant Félix LE Garrec diwar-benn ar pesketaerezh e Breizh, e Machikoul	12	Fest-deiz e Rouans (Breizh a Vremañ)
18	Sonadeg breizhek er Groazig (Hent-Douar)		
19	Fest-noz e Santez-Marc'harid (Kelc'h Chal ha Dichal)		
24	'Barzhaz Breizh', abadenn c'hoariva er Baol		

Ur bern kelaouennoù a c'hellit kavout e **Kreizenn Sevenadur Keltiek Bro-Naoned** (digor bep sadorn etre 15 ha 18 eur), en o-zouez :

CARN	kelc'hgelaouenn drimiziek ar C'hevre Keltiek, enni ur bern pennadoù e saozneg hag er yezhoù keltiek diwar-benn an darvoudoù er broioù keltiek Koumanant-bloaz : 20 F Sekretour evit Breizh : Jakez DEROUET, 89, Bd des Anglais 44100 NANTES
WELSH NATION	kelc'hgelaouenn vizek ar strollad broadel kembreat, Plaid Cymru (sizhuniiek e oa betek miz Gouere met re a labour e oa evit an emsaverien o deus kavet e oa traoù mallusañ da ober e Kembre) Koumanant-bloaz : 6,75 Lur saoz, war-dro 60 F Sekretourva : PLAID CYMRU, 8 Heol Frenhines (Queen Street) CAERDYDD (Cardiff) CYMRU
SCOTS INDEPENDENT	kelc'hgelaouenn vizek ar Strollad Broadel Skosat (deuet da vezañ kreñv-tre er vro hiziv) Koumanant-bloaz : 3,20 Lur saoz, war-dro 30 F Sekretourva : 9, Upper Bridge Street STIRLING FK 8 1ER SCOTLAND
AN BANER KERNEWEK	kelc'hgelaouenn drimiziek ar Strollad Broadel Kernewek (anv ar gelaouenn a dalv 'Banniel Kernew') Koumanant-bloaz : 1,50 Lur saoz, war-dro 14 F Sekretourva : Cornish National Party Publications - Trelispen, Gorran SAINT-AUSTELL KERNOW
IRELAND TO-DAY	kelc'hgelaouenn vizek skignet gant Ministrerezh an Aferioù-Diavaez e Dulenn (Iris na Roinne Gnothai Eachtracha). Kaset e c'hell bezañ evit netra d'ar c'hreizennnoù sevenadurel o c'houlenn digant kannaddi Iwerzhon e Paris.

Kreizenn Sevenadur Keltiek Bro-Naoned : 79, Quai de la Fosse (a-dal da bont Anna Vreizh)
44000 NANTES
Skodenn-vloaz : 30 F Centre Nantais de Culture Celtique CCP NANTES 1500-29

14

Ernest MENARD

AR C'HELAOUENNOU PEMDEZIEK E BREIZH

L'ECLAIR
GRAND QUOTIDIEN REGIONAL D'INFORMATION

**ouest
france**

Presse-Océan
QUOTIDIENNEMENT VÔTRE

Pemp kelaouenn pemdeziek a vez moulet e Breizh ha lennet gant ar Vretoned : *L'Eclair* (al *Luc'hedenn*) en Naoned, *La Liberté du Morbihan* (*Frankiz ar Morbihan*) en Orient, *Ouest-France* (*Korneg Frañs*) e Roazhon, *Presse-Océan* (*Gwasak Meurvor*) en Naoned hag an *Télégramme* (*ar Pellskrid*) e Brest. Evit gwir ez eus bremañ seizh kelaouenn voulet e Breizh peogwir e vez moulet ivez e Sant-Hermelen-Naoned (Saint-Herblain) *Le Figaro* abaoe hanter eost hag e tle bezañ moulet eno ivez hep dale *France-Soir* (*Frañs Abardaez*), anezho div gelaouenn eus Paris skignet ha lennet dre *Frañs* a-bezh.

An holl gelaouennoù-mañ a zo e galleg penn-da-benn evel-just ha ne vez roet nemet ur plas d'ar kentañ a-wechoù da bennadoù brezhonek e-barzh *La Liberté du Morbihan*, *Ouest-France* (en embannadurioù 'zo ha marse e Bro-Naoned) hag an *Télégramme*. Daoust dezho bezañ moulet e Breizh e vez lennet lod eus ar c'helaouennoù-mañ en tu all da harzoù Breizh ivez. Lennet e vez *Presse-Océan* ha *L'Eclair* en un darn vras eus ar Vañde (Vendée) hag an Anjou, ha *Ouest-France* dreist-holl a zo skignet pell-tre.

Enep-breizhat eo bet e-pad pell amzer an holl gelaouennoù pemdeziek embannet e Breizh ha kement-mañ evit meur a abeg, unan anezho o vezañ darvoudoù ar brezel. Kemmet so bet renerien an holl gelaouennoù embannet e Breizh e 1944-1945 ha lakaet e lec'h ar renerien gozh, tud deuet eus ar 'Resistants', tud na oant ket Bretoned alies zoken. Bremañ e seblant gwelloc'h stad an traoù ha lenn a reer a-wechoù pennadoù mat diwar-benn an Emsav pe gudennoù Breizh. Marse n'o dije gellet seurt pennadoù bezañ embannet ugent vloaz 'zo... Arabat en em douellañ avat. Dere'hel a ra kont ar c'helaouennoù eus emdroadur ar speredoù e Breizh, a-wechoù ez eus enno himiennoù a-du gant Breizh, met dre vras e chom ar c'helaouennoù bras e Breizh, evel ar skingomz ha dreist-holl ar skinwel, binvioù da arallekaat pobl Vreizh.

15

Diaesterioù arc'hant a anavez hor c'helaouennoù brezhonek met diaesterioù ken bras o deus anavezet ar c'helaouennoù gallek ivez ha meur a hini a zo aet da get. Er-maez eus **Ouest-France** hag a zo un afer arc'hantus-tre, e krakvev ar c'helaouennoù all ha ranket o deus en em glevout gant kelaouennoù all e Bro-C'hall evit dreistbevañ. Evel ar c'henwerzh hag an ijinerzhioù greantel, ez a ar c'helaouennoù war greizennañ muioc'h-mui :

KELAOUENNOU PEMDEZIEK EMBANNET E BREIZH

	1939	1944-1946	1950	1976
Aodoù-an-Hanternoz	1	0	0	0
Penn-ar-Bed	1	1	1	1
Izol-ha-Gwirun	2	4	3	1
Liger-Atlantel	2	2	1	2 (4 gant Le Figaro ha France-Soir)
Morbihan	1	1	1	1
Breizh a-bezh	7	8	6	5

N'eus mui nemet 5 kelaouenn savet e Breizh, ha nebeutoc'h e gwirionez rak **L'Eclair** ha **Press-Océan** a embann an hevelep pennadoù er pajennoù-diabarzh, n'eus nemet an div bajenn gentañ hag an div bajenn diwezhañ hag a zo dishefvel. Perc'hennet eo bremañ **L'Eclair** ha **Liberté du Morbihan** gant an Ao. HERSANT, an hini a vout ivez **Le Figaro** ha **France-Soir** e Bro-Naoned abaoe nebeut amzer, evit skignañ anezho e kornog Frañs...

An div gelaouenn-mañ a zo ur skouer eus pezh a c'hellfe c'hoarvezout gant kelaouennoù all, da heul emdroadur ar c'halvezezhioù (teknikoù) ha dreist-holl da heul levezon an arc'hant e buhez ar c'helaouennoù. Moulet eo **Le Figaro** e Breizh met n'eus kelaouenner ebet amañ. Graet eo pep tra e Paris. Ar pajennoù a zo renket e Paris ha kaset da Vreizh e *fac-simile* dre bellgomz ! Dindan un nebeut eilvedennoù e ra an holl bajennoù ar veaj eus Paris d'an Naoned dre al linennoù-pellgomz. Ne chom mui nemet d'ober plakennoù ofiset ha lakaat an ardivinkoù-moulañ da vont en-dro. Arnevez-tre eo an ardivinkoù-mañ ha n'eus nemet 25 micherour o labourat warno e lec'h kantadoù ha kantadoù e Paris.

Daoust da brez uhel an ardivinkoù e koust kalz nebeutoc'h kas ar pajennoù en doare-se dre bellgomz eus Paris da Sant-Hermelen ha skignañ ar gelaouenn adalek an Naoned dre gornog Frañs, eget moulañ e Paris ha kas miliadoù a skouerennoù d'ar c'hornog dre garr-samm pe dre hent-houarn. Evel-se e c'hell ivez bezañ skignet kalz abretoc'h, ken abred hag ar c'helaouennoù lec'hel. N'eo ket laouen-laouen renerien **Ouest-France** moarvat da heul an intrudu-mañ. Taeroc'h e teuo da vezañ ar c'hevezerezh etre kelaouennoù Paris ha kelaouennoù ar rannvroioù (an Ao. HERSANT en deus savet teir labouradeg all e Bro-C'hall evit moulañ **Le Figaro** ha kelaouennoù all e pevar c'horn Frañs).

Un abeg all a zo ivez : al labouradegoù nevez-mañ a ra gant ardivinkoù ofiset (graet gant labouradeg Creusot-Loire e kêr an Naoned) n'eus ket ezhomm kalz micherourien evit ober war o zro, ha micherourien hag a c'hellfe labourat e n'eus forzh peseurt ti-moulerzh. Er c'hontrol, ez eus ezhomm er c'helaouennoù moulet en doare hengounel eus ur bern micherourien ha micherourien arbennikaet-tre. Krefn-tre eo o sindikad ha goprou uhel a zo ganto. An arakaat kalvezel a laka o micher en arvar ha setu perak e stourmont souenn eus Paris perc'hennet gant an Ao. AMAURY hag en deus kelaouennoù all e Bro-C'hall, a zo dilabour abaoe daou vloaz hag abaoe daou vloaz e chomont da ac'hubif ti-moulerzh ar gelaouenn, tra ma vez embannet houmañ er-maez eus Paris...

Tennet e vez 35 000 skouerenn eus **Le Figaro** e Sant-Hermelen ha tennet e vo 40 000 skouerenn eus **France-Soir**, evit kregiñ... Dishefvel eo evel-just ar c'helaouennoù-mañ diouzh ar c'helaouennoù all embannet e Breizh peogwir ne roont ket keleier eus ar c'horn-bro-mañ-korn-bro met keleier dre vras. O vezañ ma kontroll an Ao. HERSANT div gelaouenn all e Breizh, e c'hellfe mat divizout un deiz da voulañ embannadurioù "rannvroel" eus **Le Figaro** ha **France-Soir**, pezh a dalvezfe kement ha diskleriañ ar brezel da vat da **Ouest-France** ha da re all...

Taolomp bremañ ur sell ouzher ar c'helaouennoù pemdeziek savet e Breizh :

— **La Liberté du Morbihan** a zo deuet er-maez evit ar wech kentañ e Gwened d'an 22 a viz Eost 1944. E 1948, e voe staliet ar gelaouenn e kêr an Oriant hag e 1963 e tremenas e krabanoù an Ao. HERSANT. Dister a-walc'h eo hiziv an niver a skouerennoù tennet anezhi :

Deroù 1945	26 000
Dibenn 1945	36 000
1962	19 622
1965	20 574
1970	21 596
1974	20 763

— **Ouest-France** a zo deuet er-maez evit ar wech kentañ d'ar 7 a viz Eost 1944 e Roazhon. Renet e oa gant pennoù bras eus an M.R.P., strollad demokrat-kristen savet e dibenn ar brezel-bed diwezhañ. E gwirionez, e kemere lec'h **Ouest-Eclair**, hag a oa deuet er-maez evit ar wech kentañ d'an 20 a viz Eost 1899 hag evit ar wech diwezhañ d'an 8 a viz Mezheven 1944. Un «impalaerezh» eo **Ouest-France** hag ouzhpenn ar gelaouenn bemdeziek e teu er-maez kelaouennoù sizhuniek evel **Le Marin** (ar morer) ha **La Bretagne à Paris** (*Breizh e Paris*) lennet kalz er-maez eus Breizh. **Ouest-France** a embann ivez levrioù. Nevesat eo bet ar gelaouenn penn-da-benn etre 1966 ha 1972 ha kuitaat he deus kreizkêr Roazhon evit mont d'en em stalinañ war dachenn c'hreantel Chantepie.

War greskiñ ez a dalc'hmat niver he lennerien :

1945 :	386 765
1950 :	446 554
1955 :	532 764
1960 :	584 095
1965 :	648 320
1970 :	684 102
1974 :	715 458

— **Le Télégramme de Brest et de l'Ouest** a zeuas er-maez evit ar wech kentañ d'an 18 a viz Gwengolo 1944 ha kemerout a rae lec'h **La Dépêche de Brest** a oa bet berret da vare an «diubidigezh» (**La Dépêche de Brest** a oa bet prenet gant broadelourien e 1942 ha renet gant Yann FOUERE, hag a rae dija war-dro ur gelaouenn bemdeziek all, **La Bretagne**, bet krouet d'an 20 a viz Meurzh 1941 gant skoazell Jacques GUILLEMOT eus Kemper ; gant **La Dépêche de Brest** ha **La Bretagne** en devoe an Emsav evit ar wech kentañ div gelaouenn ha ne oant ket enep-breizhat).

Kreskiñ a ra ivez an niver a skouerennoù tennet :

1957 :	121 357
1960 :	120 852
1965 :	130 956
1970 :	145 606
1974 :	146 436

Abaoe meur a vloaz ez eo moulet ivez en ofiset hag embann a ra alies luc'hskeud-moulet kaer-tre e liv, pezh ne ra ket ar c'helaouennoù all e Breizh.

— **L'Eclair** a voe krouet e 1956 da heul **Le Populaire de l'Ouest** bet krouet e 1874 gant François SALIERES. Lennet eo bet a-viskoazh gant kalz micherourien ha gant tud an tu kleiz dre vras. Ur gelaouenn republikan e oa, savet gant ar re c'hlas a-enep d'ar re wenn ha d'ar veleien. Renet e voe eus 1947 da 1960 gant André MORICE, senedour-maer an Naoned hiziv. Abaoe pell n'he deus ket mui kalz tra da welout gant an tu kleiz ha perc'hennet eo abaoe 1960 gant an Ao. HERSANT, kannad eus ar gostezenn (*Réformateur*) (*Kempennourien*) a-du gant ar gouarnamant gall a-vremañ. Moulet e vez 33 500 skouerenn anezhi ha gwerzhet war-dro 28 000.

— Krouet eo bet **La Résistance de l'Ouest** d'ar 17 a viz Eost 1944 (an deiz war-lerc'h dieubidigezh kêr an Naoned) ha kemer a reas da anv **Presse-Océan** d'an 13 a viz Mezheven 1960. Hervez he renerien, n'he deus netra da welout gant an Ao. HERSANT met diaes eo da gredif ken start eo he liammoù gant **L'Eclair**, perc'hennet gantañ.
Tennet e vez 94 000 skouerenn anezhi.

Ur bern kelaouennoù bet krouet e dibenn ar brezel a zo aet da get :

— **La Voix de l'Ouest** (*Mouezh ar C'hornog*) a zeuas er-maez eus an 19 a viz Gwengolo 1944 betek an 30 a viz Mae 1947 (niver a skouerennoù tennet d'ar 31 a viz Kerzu 1944 : 32 000). Ur gelaouenn gatolik-rik e oa evel **La Croix** (*Ar Groaz*) e **Paris**. *Pa yelas da get e voe krouet gant kelaouennerien anezhi ur gelaouenn all, Les Nouvelles de Bretagne et de l'Ouest* (*Keleier Breizh ha ar C'hornog*), hag a zeuas er-maez ingal betek 1955. Neuze e teuas da vezañ sizhuniek.

— **L'Ouest Republicain** (*ar C'hornog republikan*), a voe krouet gant ar strollad sokialour gall da heul gentañ a zeuas er-maez d'ar 1añ a viz Ebrel 1947 hag an niverenn diwezhañ d'ar 15 a viz Du 1947.

— **Ouest-Matin** (*Kornog Beure*), kelaouenn gomunour, a zeuas er-maez evit ar wech kentañ d'ar 31 a viz Here 1948 met paouez a reas dont er-maez d'ar 15 a viz Mezheven 1965. Dont a reas er-maez adarre, gant ur vent bihanoc'h, d'ar 26 a viz Genver 1959 ha paouez a reas evit mat d'an 8 a viz Mae 1963.

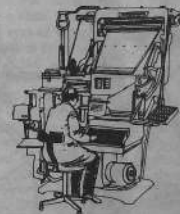
— Tu a zo da venegiñ **Ouest-Information, Nouveau Quotidien du Matin** (*Kornog Kelaouañ, pemdezieg nevez ar beure*) a voe skignet 100 000 skouerenn anezhi evit netra d'an 28 a viz Meurzh 1968. E gwirionez ne os nemet un taol-bruderezh ijinet evit brudañ ar gourmarc'had nevez RALLYE...

E Breizh, evel er broioù all, n'eus mui plas, war a seblant, evit kelaouennoù merket gant ur gelenndurezh politikel pe gravezel (reliziel). E Bro-C'hall, ne chom mui nemet div gelaouenn a seurt-se, ar gelaouenn gatolik **La Croix** (*ar Groaz*) ha kelaouenn ar strollad komunour gall, **L'Humanité** (*an Denelezh*). N'eus ket mui plas dreist-holl, war a seblant, evit kelaouennoù pemdezieg eus an tu kleiz rak ezhomm ez eus ur bern arc'hant evit kas ur gelaouenn bemdezieg en-dro. Evel en Alamagn gant Axel SPRINGER e weler e Frañs Robert HERSANT o prenañ kelaouennoù tamm-ha-tamm e pep lec'h. O vezañ m'emañ dija ar skingomz hag ar skinwel e krabanoù ar gouarnamant-kreiz e vo diaesoc'h-diaesañ evit an dud da vezañ kelaouet en un doare dereat ha gwell-nee'hus eo an emdroadur-mañ evit an demokratelezh. Evit pezh a sell ouzh ar brezhoneg, n'eus ket d'en em douellañ. N'omp ket erruet c'hoazh d'ar par ma c'hellimp, evel m'o deus graet Kataloniz nevez 'zo, sevel ur gelaouenn bemdezieg e brezhoneg penn-da-benn. Ret eo deomp stourm evit krefivaat, gwellaat ha skignañ hor c'helaouennoù miziek, daouviziek, trimiziek... ha stourm evit ledanaat lec'h ar brezhoneg er skingomz hag er skinwel.

18

PIV EO AN AO. HERSANT ?

Robert HERSANT a zo ur Gall en deus krouet e 1950 ur gelaouenn sizhuniek gouestlet d'ar c'hirri-tan, **L'Auto-Journal** (*Kirri-tan kelaouenn*). Ur berzh sebezus a reas diouztu. Da c'houde e krouas ur gelaouenn bemdezieg e Beauvais en hanternoz Paris, hec'h anv **Oise-Matin** (*Oise Beure*) hag e krogas diwar neuze da brenañ kelaouennoù amañ hag ahont : **L'Eclair** en Naoned e 1960, **Le Berry Republicain** e 1962, **La Liberté du Morbihan** e 1963, h.a., **Paris-Normandie** e 1971, **Nord-Eclair** e 1973, **Le Figaro** (unan eus kelaouennoù brudetañ Bro-C'hall) e 1975 ha nevez 'zo **France-Soleil** (brasañ kelaouenn Bro-C'hall), Marlouk-kenañ e seblant bezañ eta an Aotrou-se met diaes eo kompren penaos e c'hell kavout kement a arc'hant evit prenañ kement a gelaouennoù. N'eo ket gwall sklaer e aferioù hag hervez tud 'zo e vefe skoazellet dre guzh gant ar gouarnamant gall ha presteet pe roet dezhañ arc'hant tennet eus kefioù ar Stad !!!

O PAOUEZ DONT ER MAEZ

Teñzor ar Brezhoneg Komzet (levrenn 3) gant Jul GROS

A-hed e vuhez en deus dastumet an Ao. Jules GROS gerioù, bonmoù ha troioù-lavar brezhonek eus Bro-Dreger, da lavarout eo pinvidegezhioù bras a vije aet da get a-hend-all ; ur gwir «teñzor» eo, teñzor ar brezhoneg komzet evel ma lavar e-unan... N'en deus ket fellet dezhañ mirout an teñzor-se evitañ e-unan, e reñf d'an holl re a ra gant ar brezhoneg ne lavaran ket. Ur mad-oberour eo e gwirionez an Ao. Jules GROS evit an holl Vrezhonegerien, dreist-holl evit an Nevezvrezhonegerien hag an holl re a zesk ar brezhoneg hiziv, hag int techet alies da gomz ur brezhoneg reut, kollet gantañ tijin ar yezh, levezont maz eo gant frammadur ar galleg.

Embannet en deus an Ao. Jul GROS div levrenn dija eo «**Teñzor ar brezhoneg komzet** e 1968 hag e 1970, ha setu un drede o tont er-maez, he ziti «*Le Style Populaire*» (*an doare poblek*). Al

levr-mañ a zispleg war e hed an doareoù-komz hag an troioù-lavar implijet gant tud hor bro da zisplegañ evit o mennozioù hag o zeneridigezh. Kavet e vez ennañ e-leizh a skouerioù tennet eus divizoù pemdezieg al labourerien-douar hag ar vartoloded, ha d'o heul un droitidigezh c'hallek.

Al labour-mañ, fennus ha kelennus war un dro, a vo ur benveg dispar d'ar studier da wellaat e vrezhoneg ha da gustumañ komz evit ar yezh bemdezieg ; diskouez a ra splann kaerder ha pinvidigezh hor yezh vroadel. Pep studier, skrivagner, prezeger pe yezhour a rank kaout al lev-mañ.

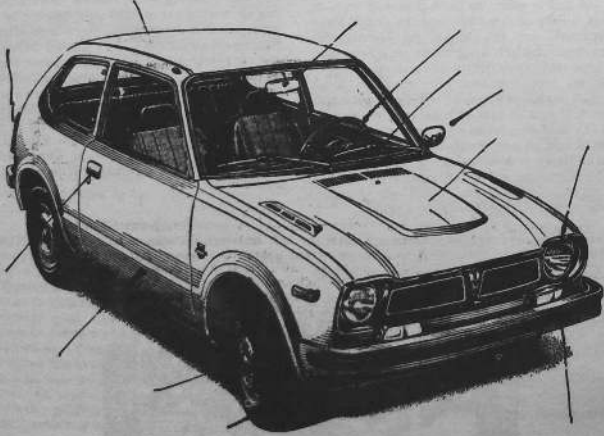
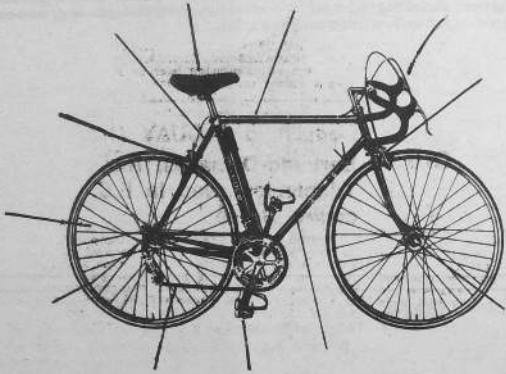
Skignadur :

Levrid brezhonek GIRAUDON
30, straed Kerampont — 22300 LANUON
Priz : 63,00 F (67,60 F gant ar mizoù-kas),

19

ROIT DEZHO O ANVIOU BREZHONEK

20

KELEIER

KAMBODIA - KAMPOUCHEA

«Dieubet» eo bet Phom-Penh d'ar 1 a viz Ebrel 1975 pa voe kemeret kêrbenn Gambia gant ar soudarded komunour, ar Gmered Ruz. Anv nevez ar vro a zo diwar neuze «Kampouchea». Emañ o paouez echuif eta ur brezel gwadus hag a bade abaoe meur a vloaz. Lazhet e voe war-dro 800 000 annezad e-kerz ar brezel-se (sevel a ra poblañs ar vro da 7 million annezad).

Ne seblant ket gwelloc'h stad an traoù bremañ evit poblañs ar vro avat. Berzet eo Kampouchea d'an estrenien ha ne ouzer ket mat petra a dremen er vro abaoe ur bloaz met kontet ez eus bet traoù spontus diwar he fenn gant ar repuidi a erru e Thailand. Hervezo e vefe marvet ouzhpenn 500 000 den abaoe an «dieubidigezh» da heul klefvedoù-red, naonegezhioù bras ha lazhadegoù spontus. Lazhet e vije bet ur bern tud a vazhadou (evit espern boledou) ha douaret bev poblañs kêriadennou a bezh. Kemmet eo bet anvioù an holl dud, dispartiet an tiegezhioù, goullonderet ar c'hêrioù bras eus o foblañs, h.a... C'hwezhet eo moarvat an devoùdu-mañ gant ar brudetezh enep-komunour met iskis eo e vefe berzet da gemet estren mont da welout petra a dremen e gwirionez.

PALESTINA

Dilennadegoù a zo bet aozet e Sisjordania ac'hubet gant Israel, d'an 12 a viz Ebrel evit 205 sez er c'huzulioù-kêr. Un trec'h bras a zo bet gant ar vroadelourien eus an tu kleiz, ar gomunourien ha mignoned eus Aozadur-Dieubif Palestina. Dastumet o deus 80 % eus ar mouezhiadoù.

KOLUMBIA

D'an 18 a viz Ebrel ez eus bet dilennadegoù e Kolombia evit ar c'huzulioù-kêr hag ar parlamantoù rannvroel (ur republik kevrel eo Kolombia). 20 % hepken eus an dud o deus kemeret perzh er mouezhiadegoù. (Prezidant Kolombia a zo evit ar mare an Ao. LOPEZ MICHELSEN, rener ar strollad frankizour).

SANT-NAZER

D'ar 15 a viz Ebrel e voe barnet ha kendaonet 7 labourer-douar eus Gwenroued ha Ploüsi, gant lez-varn Sant-Nazer war zigarez «bezañ laeret ur c'hary».

Enebet o doa ouzh un hemole'hadeg gant chas ha kezeg o tont eus Koadeg Gavr hag o wastañ o farkeier. Edo ar chaseourien o redek war-lerc'h ur c'hary a gouezhas er ganol a ya eus an Naoned da Vrest hag a voe lazhet enni a

Kembreiz e kêr an Naoned

dennoù fuzuilh. Kemeret e voe ar c'horf gant al labourerien-douar ha profet ganto da leanezed Sant-Gweltaz-ar-C'hoadeier. Kendaonet int bet evit se da delloù kastiz ! Engañ o deus graet a-enep d'ar setañs dieubidigezh ha barnet e vint adarre gant ul lez-varn all.

AR SECH' DERE BROIOU AR SAHEL

Abaoe 1968, e ra ar c'hinder e broioù ar Sahel (arabat kemmeskañ ar Sahel hag ar Sahara. N'eus koulz lavaret plant ebet er Sahara na den ebet. En eneb ez eo ar Sahel un douare stepenn e lec'h ma vev ur bern tud diwar ar magerezh-chatal. En em astenn a ra ar Sahel e kreisteiz ar Sahara dre ar broioù-mañ : Gambia, Senegal, Maoritania, Mali, Volta-Uhel, Nijer, Tchad...). Ar c'hinder a ra e reuz er mare-mañ e Breizh n'eo netra e-kefver an hini a bad abaoe bloavezhioù e broioù ar Sahel.

War-dro 100 000 den a zo marvet diwar ar c'hinder-se hag an naonegezhioù degaset gantañ, abaoe 1968. Marvet eo un drederenn eus ar chatal ha digresket kalz en deus gounezeh ar c'hotoñs hag an arachid (pistach-douar). Diskaret eo bet evit mat ar gwiskad douar-bev (humus) hag aet eo da boultr. Marv eo dre viladoù ar gwez-kasia (draen Egipt) a vez tennet diouto gom Arabia. Zoken ma teu en-dro ar glav, ne vo ket gwellaet stad an traoù araok bloavezhioù ha bloavezhioù.

MARV AR MARECHAL GRETCHKO

D'ar 26 a viz Ebrel eo marv ar Marichal GRETCHKO, bet ganet e 1903 en Oukrainia ha bet Ministr an Difennerezh en Unvaniezh Soviedel e-pad pell amzer.

KRENADENNOU-DOUAR EN ITALIA

D'ar 7 a viz Mae ez eus bet krenadennoù-douar spontus e biz Italia, e korn-bro Udine (rannvro Frioul) ha lazhet ez eus bet ouzhpenn 6 000 den ganto.

MARV ALVAR AALTO

D'an 11 a viz Mae ez eo marvet en un ospital eus Helsinki an tisavour unniat (finlandat) Alvar AALTO, moarvat anan eus tisavourien vrasañ an amzer-vremañ, 78 bloaz e oa.

STADELADUR AN DESKADUREZH EN ALJERIA

Bez e oa c'hoazh en Aljeria, 14 bloaz goude an dieubidigezh, un nebeut skolioù prevez

21

(skolioù katolik dreist-holl) o tegemer 40 000 sko liad. Ar gelennerien a oa 204 leanez ha 65 beleg a orin gall (met dibabet ganto ar goodedouriezh aljeriat evel an Ao. DUVAL, arc'heskoc'h Aljer) ha kelennerien lik aljeriat, libanat, siriat ha palestinat. Abaoe an 12 a viz Mae eo bet stadelaet an holl skolioù prevez-mañ.

DILENNADEGOU PORTUGAL

Dilennadegoù a zo bet aozet e Portugal d'ar 25 a viz Ebrel 1976 evit nevesaat ar parlamant.

	Mouezhiadegoù		Dregantad		Niver a gannaded	
	1975	1976	1975	1976	1975	1976
P.S. (Strollad sokialour)	2 145 392	1 871 462	37,87 %	35,01 %	115	106
P.P.D. (kreiz)	1 494 575	1 283 290	26,38 %	24,01 %	80	71
C.D.S. (dehou)	433 153	848 266	7,65 %	15,87 %	16	41
P.C. (Strollad komunour)	709 639	780 004	12,53 %	14,59 %	30	40
U.D.P.	44 546	90 507	0,79 %	1,69 %	1	1

Stabilaet eo bremañ ar vuhez politikel goude daou vloavezh a virvilh. Krefiv e seblant bezañ nerzh ar strollad sokialour rnet gant Mario SUARES met n'eo ket echu an abadenn. Diaesterioù armerzhel bras a c'houzañv ar vro ha ne weler ket mat penaos e c'hello ar gouarnamant kavout un diskoulm dezho. Kenderc'hel a ra an arme da gaout ul levezon vras war ar vro.

PROSEZ EDMOND SIMEONI

D'ar 17 a viz Mae en deus kroget e Paris prosez an doktor Edmond SIMEONI (41 bloaz) dirak lez-surentez ar Stad. Eizh tamallad all a zo gantañ hag unan all n'eo ket bet paket morse gant ar bolis c'hall. Tamallet int evit darvoudoù an 22 a viz Eost 1975, e-kichen Aleria, pa voe lazhet daou archer gall. Difennet eo ar vroadelourien gant breutaerien gorsikat.

Tantadoù bras a zo bet enaouet e Corte, kêrbenn istorel ar vro, d'ar sul 16 diouzh an noz, dres araok deroù ar prosez. E-pad ar prosez e chom sac'het ur bern obererezhioù e Korsika, deuet da vezañ un «Isola Morta» (enezenn varv).

UL LABOURADEG-YER RAMZEL

A-viskoazh o deus bet kouerien Vreizh en o mereurioù ur gludeg gant un nebeut yer enni, o tegas dezho vioù blovedez ha kig a vare da vare. Abaoe un nebeut bloavezhioù avat ez eo deuet magerzh ar yer da vezañ un ijinerezh greantel gwirion ha savet ez eus bet un tammig e pep lec'h labouradeg iskis, enno kantadoù ha zoken alies miliadoù a yer dozverezed. Boaz eur da welout

hiziv e Breizh al laboù hir ha divalav-se e lec'h ma chom a-hed o buhez paour-kaezh loened sklerijennet dezhañ ha noz gant gouleier tredan ha maget gant edeier, bleud-pesk hag ur bern traoù souezhus all. El labouradeg vrasañ e Breizh ez eus 70 000 dozverez !

Emañ bremañ ur Flandrezad, an Ao. BOLLENGIERE e anv, e soñj sevel ul labouradeg evit 450 000 yar en Hondshoote, en hanternoz Frañs, gant skoazell ur c'hevredad saoz, EASTWOOD Ltd, eus Newark. Al labouradeg-mañ a roo labour da 60 den. Seurt labouradegoù a gaver dija e Bro-Saoz.

Al labouradeg-mañ a vezezo bep vloaz 210 000 tonenn edeier degaset eus Kanada ha soja degaset eus ar Stadoù-Unanet ! Ne vo kollet netra : dastumet e vo bep vloaz 180 000 tonenn kaoc'h. An hanter a vo adimplijet evit ober boued-chatal (en abeg d'ar proteinoù a chom ennañ) hag ar peurrest d'ober temz-douar. Ar yer aet da gozh a vo graet ganto pastez e boestoù-mir evit magañ kizhier ha chas...

450 000 yar a zo kalz met kement-mañ n'eo nemet un droug peogwir emeur e soñj mont betek ur milion a yer pa vo peurechuet al labouradeg ! N'eo ket laouen-laouen evel-just ar vagerien all ha disklriet o deus krenn-ha-krak e oant prest d'ober reuz ha da herzel labour-sevel ar gludeg souezhus-se.

SKOUER AN NATIONAL TRUST

Krouet eo bet an National Trust e 1895 gant merc'hed kozh, pastored ha noblañsoù nec'het gant ar reuz degaset er vro gant ar Reverzhi

a-ziforc'h. Nivereus-tre eo bet ar profoù abaoe. Bez ez eus hiziv 500 000 ezel a bac pep hini ur skodenn 3 lur sterling bep vloaz o tegas eta d'an National Trust ur c'horvoder 1 500 000 lur. Ploazhañ a ra bremañ 154 000 hektar, 300 kastell milin, abati, maner, chapel ha mereuri, 17 kêriadenn en o fezh, inizi ha zoken un darn eus Mur Hadrian savet en 11^{vet} kantved gant ar Romaned etre Bro-Skos ha pezh a zo bremañ Bro-Saoz.

An National Trust a zo hiziv an trode perc'henn-douaroù brasañ e Breizh-Veur goude ar Gurunenn hag Ofis ar C'hoadeier ha dont a raio marvat da vezañ an hini kentañ a-benn

C'hreantel hag an arvar evit an natur hag an delwenoù kozh. Legadiñ a rejont o douaroù hag o ziez d'ar gevredigezh o doa krouet gant an diviz e chomfent en o stad a orin ha ne vefent ket gwerzhet da zen all ebet.

Berzh a reas ar mennoz-se ha tud all a legadas ivez o douaroù d'an National Trust. Dre ul lezenn eus 1906 e voe roet dezhañ gant parlamant Westminster an dezvad (statud)

nebeut. Mizoù spontus a zo evel-just evit ober war-dro kement a vadoù ha ne vez mui e gemeret bremañ nemet al legadoù ganto ur c'hevaled pe douaroù hag a c'hell bezañ gounezet ha degas ul leve bennak.

Ouzhpenn 4 milion gweladenn e tegemer an National Trust bep vloaz. Ne vez roet dezhañ skoazell-arc'hant ebet gant ar Stad. Ur gevredigezh prevez eo chomet ha n'eo ket tamm

ebet un aozadur a-berzh Stad evel pezh a zo bet krouet nevez 'zo gant ar gouarnamant gall dindan anv 'Conservatoire National du Littoral' (mirva broadel an aod). Digor eo d'an holl ha tennañ a rafe kentoc'h d'an S.E.P.N.B. (kevredigezh evit studi ha gwareziñ an natur e Breizh -Skol-Veur ar Skiantoù, 29283 BREST CEDEX). Implijout a ra an *National Trust* 1 100 den gopret, pezh a zo kalz e-keñver hor c'hevredigezh breizhat met gwall nebeut evit gwir e-keñver al labour a vez graet. Gwir eo ez eo skoazellet an *National Trust* gant miliadoù ha miliadoù a dud-a youl vat.

Abaoe un nebeut bloavezhioù e striv dreist-holl an *National Trust* evit difenn an aodoù. Piaouañ a rae dija 280 km aod pa zivizas reif lafis d'ur gest vras, hec'h anv 'Neptune' (*doue ar mor*) evit prenañ buan aodoù en arvar,

evel da skouer tornaodoù brudet Dover. Piaouañ a ra bremañ 600 km aodoù (11 % eus aodoù Breizh-Veur) na c'hellint ket mui bezañ saotret na aloubet gant tud prevez met aodoù hag a chomo digor d'an holl.

AR STOURM A-ENEP D'AR MOUSTREZEZH

Ouzhpenn 1 000 Breizhad a zo en em vodet e kêr an Oriant d'ar 15 a viz Mae, en o zouez ar jeneral BOLLARDIERE ha kuzulierien-gêr an Oriant, evit goulenñ dieubidigezh Perig LOCQUET bac'het abaoe ar 4 a viz Eost 1975 hep barnedigezh. Emañ o yunif abaoe dibenn miz Ebrel ha kaset eo bet d'an ospital d'an 18 a viz Mae. Evit goulenñ dieubidigezh emañ daou zen yaouank o yunif ivez en un iliz eus an Oriant abaoe ar 5 a viz Mae.

